

Вплив зовнішньоекономічної діяльності на міжбюджетні взаємовідносини в Україні (на прикладі умовного прикордонного регіону)

С.М. Фролов-к.е.наук, доцент, Сумський державний університет

Анотація. Досліджено вплив зовнішньоекономічної діяльності на формування і використання фінансових ресурсів на прикладі умовних регіонів, які набули прикордонного статусу з часів набуття державності України.

Ключові слова: Бюджет, податки, інфляція, прикордонний регіон, експорт, імпорт, зовнішня торгівля, митні збори.

Вступ. Сьогодні органи місцевого самоврядування в Україні мають важливе політичне і економічне значення. Але, на жаль, є проблеми, котрі не дозволяють їм в повному обсязі працювати незалежними, самокеруючими одиницями.

З однієї сторони, доходи місцевих бюджетів зменшуються із-за інфляції, урізання регулюючих доходів центральної влади і падіння рівня податкової бази промислового виробництва. З іншої сторони, запит на фінансове забезпечення зі сторони місцевих органів зростає тому, що центральна влада делегує на місця все більше відповідальності за виділення фондів на виконання соціальних програм, а державні структури обмежують фінансову підтримку системи охорони здоров'я, забезпечення житлом і освіти.

У Конституції України задекларована державна фінансова підтримка місцевого самоуправління, але немає ні слова про незалежність органів виконавчої влади в формуванні своєї регіональної податкової політики.

Постановка проблеми. Існуюча система формування доходів місцевих бюджетів має, на мій погляд, деякі недоробки:

- практично щорічно змінюються види податків, що зачисляються в місцевий бюджет;

- відсутні єдині і достатньо стабільні нормативи (наприклад, кількість років);
- відсутність одного правила єдності місцевих бюджетів і регіональних податкових доходів, а також зрозумілих формул міжрегіонального розподілення доходів.

Проблеми державного регулювання економіки висвітлені в працях багатьох зарубіжних і вітчизняних вчених. Методичні підходи до формування та розподілу доходів розроблялись відомими зарубіжними економістами Р.Фрішем і Я. Тімбергеном. В Україні подальший розвиток ці питання набули в працях відомих вчених В.Н. Геєця, В.Ф. Бесєдіна, О.Д. Василина, В.І. Пили, І.І. Лукінова, А.С. Гальчинського, Б.Я. Панасюка, В.І. Науменко, Г.О. П'яточенка.

Використання в регіонах України індивідуальних нормативів відрахування із загальнодержавних податків привело до того, що в кожному із них залишалася різна частина зібраних податків, а динаміка доходів в розрахунку на одиницю податкових надходжень як в місцеві бюджети в цілому, так і по окремих регіонах, була достатньо непередбачена. Як, правило, збільшення (або зменшення) долі регіону в загальній сумі державних доходів не збільшує (або зменшує) доходи його місцевих бюджетів. Відсутність чіткого взаємозв'язку між обсягом податків що збираються і доходами місцевих бюджетів приводить до того, що місцеві органи втрачають стимули збільшення державних доходів, а це в свою чергу, створює ще більшу проблему недостатності коштів не тільки на місцевому рівні, але і на загальнодержавному.

Законодавчо установлена “економічна унітарність” взагалі виглядає так: на місцях залишається деяка частина зібраних коштів, що значно менше, ніж потрібно для місцевих бюджетів, і як результат, регіони виступають в ролі дебіторів або вводять нові місцеві податки і збори.

Зовнішня торгівля належить до тих небагатьох секторів економіки, що сьогодні являються стабільним джерелом надходжень в бюджет і стабільно

впливають на стан економіки в цілому. Загальновідомо, що Україна має великий експортний потенціал. На жаль, поки що за зовнішньо непоганими якісними показниками експортного потенціалу і ростом експорту заховано багато проблем виробництва і просування продукції на міжнародний ринок.

У 2004 році обсяги експорту товарів та послуг порівняно з 2003 роком збільшилися на 39%, імпорту – на 26,9% і становили відповідно 38 млрд.дол. та 31,1 млрд.дол.США. Позитивне сальдо досягло 6925,6 млн.дол. проти 2836,7 млн.дол у 2003 році. Коефіцієнт покриття імпорту експортом становив 1,22 (у 2003 році – 1,12). Динаміку експорту та імпорту товарів та послуг у 2003-2004р. наведено на рис. 1 та 2.

Відбулося подальше підвищення коефіцієнту відкритості економіки (співвідношення суми експорту та імпорту товарів і послуг до ВВП), який склав 1,06 проти 1,03 у 2003 році та 0,95 у 2002 році.

Структура експорту та імпорту України порівняно з 2003 роком майже не змінилася: питома вага зовнішньої торгівлі товарами в експорті становила 86%, в імпорті – 93,4% (у 2003 році – відповідно 84,4% та 94%), послугами – 14% та 6,6% (у 2003 році – 15,6% та 6%). Структура зовнішньої торгівлі у 2003-2004р. наведена на рис.3

За 2004 рік загальний обсяг експорту товарів та послуг до країн СНД становив 11,1 млрд.дол. і збільшився на 32,3%, до інших країн світу – 26,9 млрд.дол. і збільшився на 42%.

Обсяг імпорту з країн СНД становив – 15,3 млрд.дол. і збільшився на 29%, з інших країн світу – 15,8 млрд.дол. і збільшився на 24,9%.

У співвідношенні обсягів експорту товарів і послуг між країнами СНД та іншими країнами світу відбулися незначні зміни: частка експорту до країн СНД зменшилась до 29,2% проти 30,6% у 2003 році, до інших країн світу збільшилась до 70,8% проти 69,4%. Питома вага імпорту з країн СНД становила 49,2% проти 48,4%, з інших країн світу – відповідно 50,8% (51,6%).

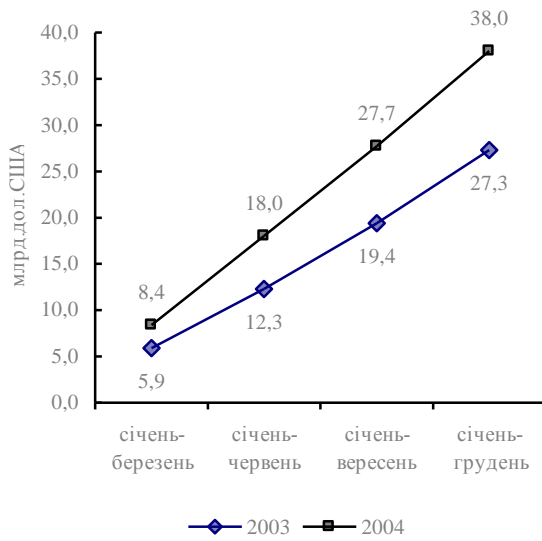

Рис.1 Динаміка експорту товарів та послуг

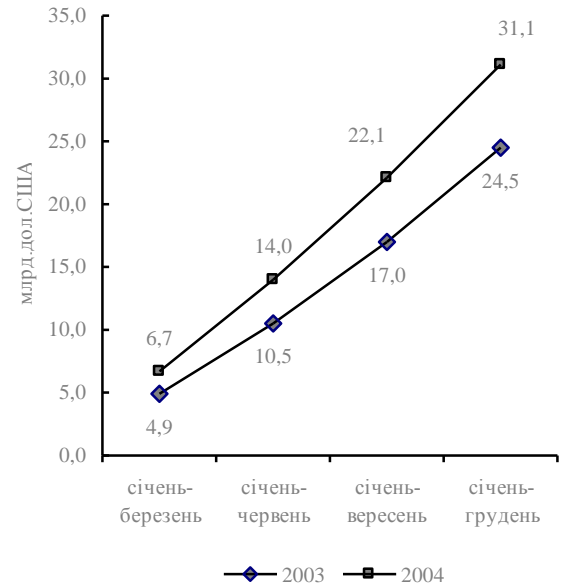

Рис.2 Динаміка імпорту товарів та послуг

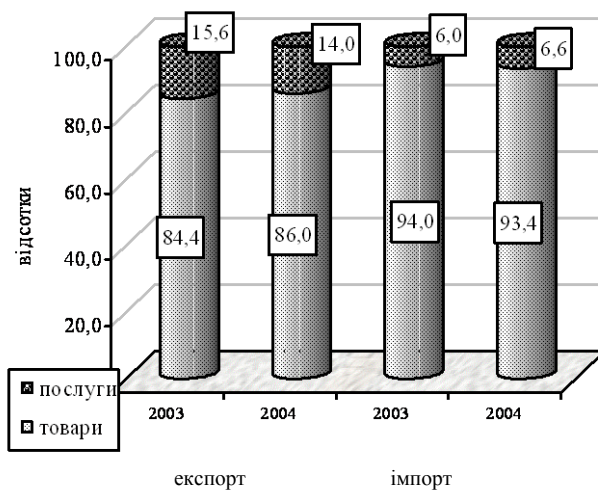

Рис.3 Структура зовнішньої торгівлі

Обсяги експорту товарів з України за 2004 рік збільшились на 41,6%, імпорту – на 26% і становили відповідно 32,7 млрд. та 29 млрд. доларів. Позитивне сальдо зовнішньої торгівлі товарами становило 3676,3 млн.дол. (у 2003 році – 46,7 млн.дол.). Обсяг зовнішньої торгівлі наведено на рис.4

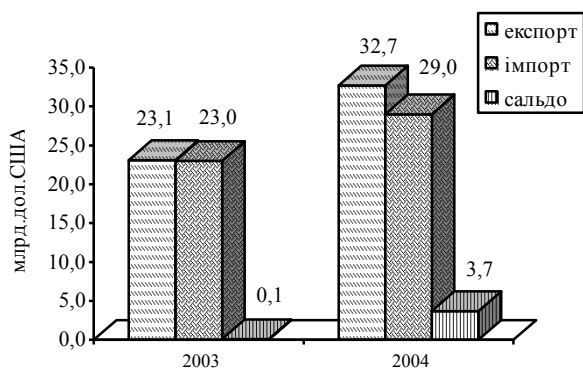

Рис.4 Обсяги зовнішньої торгівлі.

Таблиця 1 Обсяги експорту-імпорту товарів за регіонами України за 2004 рік

	Експорт			Імпорт			Сальдо
	млн.дол. США	у % до 2003р.	питома вага у загальному обсязі, %	млн.дол. США	у % до 2003р.	питома вага у загальному обсязі, %	
1	2	3	4	5	6	7	8
Україна	32672,3	141,6	100,0	28996,0	126,0	100,0	3676,3
АРК	274,9	86,7	0,8	149,3	97,0	0,5	125,6
Вінницька	421,4	126,4	1,3	245,9	125,3	0,8	175,5
Волинська	272,5	133,0	0,8	264,6	145,9	0,9	7,9
Дніпропетровська	5410,3	у 1,5 р.б.	16,6	2335,8	131,4	8,1	3074,5
Донецька	8347,7	у 1,7 р.б.	25,5	2182,9	у 1,5 р.б.	7,5	6164,8
Житомирська	259,8	118,6	0,8	141,5	75,6	0,5	118,3
Закарпатська	605,4	146,0	1,9	614,4	135,5	2,1	-9,0
Запорізька	2369,2	137,8	7,3	1225,6	138,6	4,2	1143,6
І.-Франківська	867,4	127,4	2,7	477,1	130,5	1,6	390,3
Київська	473,7	137,2	1,4	921,9	131,1	3,2	-448,2
Кіровоградська	199,9	у 2 р.б.	0,6	84,4	у 1,7 р.б.	0,3	115,5
Луганська	1900,1	140,6	5,8	367,2	135,2	1,3	1532,9
Львівська	639,5	129,0	2,0	726,6	103,7	2,5	-87,1

1	2	3	4	5	6	7	8
Миколаївська	653,3	120,1	2,0	327,3	122,6	1,1	326,0
Одеська	1053,6	100,5	3,2	934,0	93,7	3,2	119,6
Полтавська	1380,7	135,0	4,2	476,2	у 1,7 р.б.	1,6	904,5
Рівненська	202,6	128,2	0,6	224,3	119,6	0,8	-21,7
Сумська	472,1	134,1	1,4	188,2	124,4	0,6	283,9
Тернопільська	92,8	116,3	0,3	67,0	97,1	0,2	25,8
Харківська	763,9	135,6	2,3	877,0	106,9	3,0	-113,1
Херсонська	223,4	у 1,5 р.б.	0,7	77,8	91,3	0,3	145,6
Хмельницька	181,1	114,8	0,6	161,7	118,1	0,6	19,4
Черкаська	412,0	141,5	1,3	236,1	118,6	0,8	175,9
Чернівецька	85,6	118,5	0,3	85,9	117,2	0,3	-0,3
Чернігівська	245,8	101,1	0,8	209,2	105,0	0,7	36,6
М. Київ	4149,9	145,8	12,7	6488,6	129,3	22,4	2338,7
М. Севастополь	61,2	116,1	0,2	34,1	85,6	0,1	27,1

Умовна область є прикордонною областю і відіграє важливу роль в здійсненні зовнішньоекономічної діяльності. На її території розміщено декілька митниць. Основні дані зовнішньоекономічної статистики по митницям приведені в таблиці 2.

Виконання бюджетного завдання в розрізі торгового та неторгового обігу наведено в таблиці 3.

Результати. За 2004 рік митницею перераховано до Держбюджету податків і зборів у сумі 312,8 млн. грн., що на 95 млн. грн. (44 %) більше ніж за минулий рік.

Основна частина податків і зборів, що нараховуються та стягуються митницею, припадає на торговий обіг - 97,9% і тільки 2,1% становить оподаткування товарів у неторговому обігу.

В таблиці наведено динаміку показників митниці щодо перерахування до Державного бюджету податків і зборів, інших надходжень в 2004 році в порівнянні, в розрізі торгового та неторгового обігу за видами платежів.

Таблиця 3 Бюджетні надходження (тис. грн.)

№ з/п	Показники	2003 рік	2004 рік	2004/2003, %
1	2	3	4	5
I	Митні платежі, всього в	217353,7	312856,7	143
	тому числі: торговий	211708,6	306432,2	144
	обіг неторговий обіг	5645,1	6424,5	113
1.	Ввізне мито всього, в	66357,5	97005,9	146
	тому числі: торговий обіг	64411,2	94664,2	146
	неторговий обіг	1946,3	2341,7	120
2.	Акцизний збір всього, в	1170,5	16,3	0,01
	тому числі: торговий обіг	1041,9	5,7	0,0
	неторговий обіг	128,6	10,6	0,04
3.	ПДВ всього, в тому числі:	140863,5	206694,2	146
	торговий обіг	137710,2	203144,6	146
	неторговий обіг	3153,3	3549,6	112
4.	Митні збори всього, в	8817,6	8951,4	101
	тому числі: торговий обіг	8400,7	8428,8	100
	неторговий обіг,	416,9	522,6	125
5	Єдиний збір	144,6	189,0	131
II	Інші надходження (штрафи, конфіскована валюта, доходи від реалізації товарів, валюта по закінченню терміну позовної давності):	3734,7	5130,6	137
	Всього надходження до бюджету:	221 088,4	317987,3	144

Як свідчать дані таблиці, всі види податків і зборів (крім акцизного збору), що були стягнені в 2004 році як у торговому, так і в неторговому обігу, зросли у порівнянні з минулим роком.

Основними товарами експорту в зоні діяльності митниць, розміщених в даній області, за 2004 рік є: промислове обладнання, добрива, продукти неорганічної хімії, одяг і предмети одягу, зброя і боєприпаси, молоко і молочні продукти, м'ясо і м'ясні продукти, прилади і оптичні апарати, електричні машини і обладнання.

З даних аналізу видно, що для умовної області характерна тенденція експортувати продукцію з високим ступенем обробки, а саме: промислове обладнання, продукція АПК і харчової промисловості.

Основними товарами імпорту в зоні діяльності митниць, розміщених в даній області, за 2004 рік є: промислове обладнання, вапно і цемент, какао і продукти із нього, мінтопливо, нафта, органічні хімічні продукти, фото і кінотовари, залізничні локомотиви, літальні апарати.

В цілому структура імпорту в умовній області співпадає зі структурою, що склалася в Україні. Домінує імпорт мінерального топлива, нафти.

Результатом проведеного аналізу є те, що дана область має великий експортний потенціал, що повинно сприяти поповненню не тільки державного, але і місцевих бюджетів. Вигідне економічне і географічне розміщення області повинно використовуватися для економічних і соціальних потреб регіону.

Висновки. Для розвитку зовнішньоекономічної діяльності, з метою удосконалення бюджетної політики регіону необхідно реалізувати наступні положення:

1. Розширити вивіз товару, виробництво якого перевищує власні потреби і який може знайти ринки збуту на вигідних для держави умовах;
2. Географічна диверсифікація ринків збуту з метою підвищення ефективності експорту і зменшення долі бартерних операцій;
3. Захист внутрішнього ринку від реекспорту імпортової продукції на умовах демпінгу;

4. Захист внутрішнього ринку від значного вивозу продукції, дефіцит якої приводить до імпорту аналогічних товарів на умовах не вигідних для економіки держави.
5. Підтримка структурних змін в експорті, постійне збільшення експорту машин і обладнання.
6. Удосконалення валютно-фінансового і кредитного механізму ЗЕД;
7. Створення сприятливих умов для притоку іноземних інвестицій;
8. Надання митних і кредитних пільг експортерам;
9. Створення ефективного механізму розподілу митних надходжень між бюджетами різних рівнів;
10. Забезпечення зацікавлення місцевих органів влади у здійсненні зовнішньоекономічної діяльності.

Література:

1. Закон України “Про зовнішньоекономічну діяльність” від 16.04.1991р.
2. Закон України “Про митний тариф України” від 05.04.2001р. №2371-III.
3. Кириченко О., Квас І., Ягченко А. Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності: Навч. посібник. – К.: Видавничий дім “Фінансист”, 2000. – с.87.
4. Мороз О.О. Новий курс України: Засади внутрішньої і зовнішньої політики України; Про проект закону України “Про засади внутрішньої і зовнішньої політики України” – К., 1999. – с.32.
5. Державний комітет статистики України. Обсяги експорту-імпорту товарів за регіонами України за січень-липень 2005 року // Експрес-інформація. - № 280. – 2005р.

Summary

The economical problems of formation of the profitable part of state and regional budgets are analyzed in the article. The necessity of Ukrainian potential

exports increasing by the way of perfecting of the foreign economic relations. The necessity is reflected in statistic data of custom-house' works of Sumy region.